

Wat is er terecht gekomen van de landverhuizers uit Nieuwstadt ?

Joh. Thijssen

Een merkwaardige, zij het korte, periode uit de geschiedenis van Nieuwstadt en omliggende gemeenten is ongetwijfeld de tijd van de „landverhuizers naar Amerika”. Tussen 1860 en 1864 zijn vanuit Nieuwstadt minstens 15 mannen, 14 vrouwen en 51 kinderen naar dat „nieuwe werelddeel” vertrokken om daar te proberen een nieuwe toekomst op te bouwen. Dat was meer dan tien procent van de toenmalige bevolking van Nieuwstadt. En het is dus wel bijzonder merkwaardig dat we in feite zo weinig van die periode afweten.

Al deze mensen (het ging om veertien gezinnen met kinderen en één vrijgezel, en waarschijnlijk moeten er daaraan nog enkele, die niet „volledig” geregistreerd staan, aan worden toegevoegd) verkochten hier allereerst hun hele hebben en houden. Ze deden hun schamele bezittingen van de hand, stapten op de trein, die hen naar de haven van Antwerpen bracht, moesten daar dagen, soms weken, wachten op de aansluitende oversteek naar Amerika en stapten na een week of drie varen, in Quebec of New York aan wal. Diegenen, die in New York arriveerden, moesten dan verder per rivierboot de Hudson stroomopwaarts tot Albany, een stad, die men in één dag bereikte, namen dan de trein of de boot naar Buffalo, hetgeen weer één dag reizen betekende, staken vervolgens per boot het Erie-meer over met bestemming Detroit, stapten weer op de trein, richting Chicago, en waaierden dan uit naar alle richtingen en diverse Staten. De meeste emigranten uit Nieuwstadt kwamen terecht in de staat Minnesota, waar op dat moment de indianen nog plunderend en moordend door de prairie trokken. En enkelen zelfs werden onmiddellijk na hun aankomst en naturalisatie ingelijfd in het leger der Noorderlingen, dat tussen 1861 en 1865 deelnam aan de Amerikaanse Burgeroorlog, omdat zij vóór hun inscheping een contract daartoe hadden ondertekend, waarvan zij zich de consequenties niet hadden gerealiseerd.

En dan te bedenken dat het hier voornamelijk ging om eenvoudige ongeletterde plattelandslieden, die de taal van hun nieuwe vaderland niet machtig waren en die meestal reeds al hun reisgeld kwijt waren op het moment dat ze voet aan wal zetten in het „beloofde land”.

„Het beloofde land”

Want „het beloofde land” heette in die dagen inderdaad Noord-Amerika. Handige agenten organiseerden wervingscampagnes, plaatsten grote advertenties in de kranten en deden veelvuldig van zich horen. Zo had een van de firma's, die zich bezig hield met landverhuizersvervoer, P. van Ee & Cie te Rotterdam, als gemachtigde voor Limburg P. L. Mentjens uit Nieuwstadt benoemd. Later wordt ook de herbergier en winkelier Willem Joessen uit Nieuwstadt als agent voor Noord-Amerika genoemd.

Daarbij kwam nog dat het nieuwe over de „Homestead Act”, een wet, die in 1862 werd aangenomen en die bepaalde dat aan alle familiehoofden en andere personen boven de 21 jaar, die zich in Amerika gingen vestigen gratis een groot stuk land werd afgestaan onder de enige voorwaarde dat zij zich verplichtten deze grond gedurende vijf jaren te „be-akkeren”, als een lopend vuurtje door deze streken ging. Geen wonder dat de wervingsagenten vrijwel onmiddellijk veel successen boekten. Want de „kleine man” beleefde in die dagen uiterst moeilijke tijden. Geen wonder dat de Limburgse provinciale overheid in 1846 met veel zorg gewag maakte van de buitengewone duurte, de nijpende armoede, beroepsbedelarij en landloperij, van diefstal en

smokkel van levensmiddelen, enz., waaronder met name ook deze streken te lijden hadden.

Openbare verkopen

In zo'n situatie laat men zich graag en gauw ompraten en dat gebeurde dan ook.

Spoedig verschenen in de plaatselijke kranten berichten over openbare verkopen van de bezittingen van mensen, die enkele weken later de grote oversteek zouden wagen.

Zo maakt Mercurius, week- en advertentieblad voor Sittard en Omstreken op 15 februari 1862 melding van een openbare verkoop (op 7 maart 1862), door notaris Dumoulin ten huize van G. Schepers te Nieuwstadt, ten behoeve van Peter Joseph Meuleners, een 46-jarige landbouwer, en van Hendrik Moonen, een 74-jarige landbouwer, die samen 18 percelen bouw-, wei-, en hooilanden wensden van de hand te doen. Op 24 maart daaropvolgend vindt dan bij P. J. Meuleners thuis nog een publieke verkoop plaats van: 1 os, 1 koe, 1 vaars, akkergeredeenschap, stro, mest, „rigchelhout” en huismeubels, en bij H. Moonen thuis van 1 koe, akkergeredeenschap, brandhout en allerhande meubelen.

Op 29 maart 1862 meldt dezelfde Mercurius dat diezelfde dag 186 personen uit deze streek met de eerste trein van Maastricht naar Antwerpen zullen vertrekken om begin april te worden ingescheept en vervolgens hun reis naar Noord-Amerika voort te zetten. „Hoe groot, gewaagd en hard deze onderneming ook zij, geboortegrond, vriendschaps- en familie-betrekkingen voor eeuwig vaarwel te zeggen bespeurt men toch niet, onder hun, de minste zwaarmoedigheid. De Hemel schenke hun eene goede gezondheid, eene gelukkige en voorspoedige reis, de vervulling der gekoesterde hoop en bevrijding van wrange teleurstellingsvruchten”, zo staat er te lezen.

Sporen ontbreken

Peter Joseph Meuleners, Hendrik Moonen, Godfried Schepers en Leonard Stelten uit Nieuwstadt stappen samen met hun gezinnen en streekgenoten op 4 april 1862 in Antwerpen aan boord van het schip Laura, waarop kapitein Blanke het bevel voert. De vier Nieuwstadtse gezinnen hebben samen 14 kinderen. Voor zover wij hebben kunnen nagaan komen zij in de Staat Minnesota terecht, maar verder ontbreken alle sporen . . .

Dat laatste geldt voor vrijwel alle landverhuizers uit Nieuwstadt. Zeer waarschijnlijk zijn de meesten van hen uiteindelijk in de plaats Benton Carver in Minnesota terecht gekomen, maar wat daar verder van hen geworden is, blijft voorlopig nog steeds een mysterie.

In ieder geval zijn genoemde vier Nieuwstadtse gezinnen op de plaats van bestemming aangekomen, zoals mag blijken uit een „dankbetuiging voor de goede overvaart naar Amerika”, die zij op 12 mei 1862 in de „Mercurius” lieten plaatsen.

Dank zij het feit dat in datzelfde weekblad ook diverse brieven van landverhuizers werden gepubliceerd weten we ook een klein beetje van de eerste ervaringen van deze mensen.

Een brief uit Amerika

Een van die brieven werd geschreven door Joseph Schepers, zoon van Godfried Schepers, een 61-jarige landbouwer, die eveneens in 1862 met zijn gezin naar Benton Carver was vertrokken. Deze Joseph Schepers schrijft einde juni 1862 een brief vanuit Amerika aan zijn broer, die in Nieuwstadt is achtergebleven. Dat is dan waarschijnlijk geweest Hendrik Schepers, een 40-jarige landbouwer, die twee jaar later, in 1864, naar Benton Carver vertrok om zoals de archieven vermelden „reeds vertrokken familie-betrekkingen te volgen”.

Joseph Schepers schrijft de volgende brief: „Met de grootste vreugde moet ik u melden dat wij gelukkig zijn aan land gekomen. Den 5e april zijn wij uit Antwerpen vertrokken en den 29e mei te Quebec aangekomen. Onze reis was voorspoedig op het Engelsch kanaal, daar zijn wij op anderhalve dag overgevaren en dat duurt gewoonlijk tien dagen want het is toch 360 uren lang en 28 breed. Den 28 mei zijn wij aan het eerste eiland Sint Paul gekomen. Wat de zeevaart aangaat dat is u niet te beschrijven, want als ik op het schip stond en het water aanzag, dan verwonderde ik mij zeer, want somtijds dreef het water op eene berg, die zoo hoog was als een huis. Wij zijn acht dagen met den spoorweg gereden, maar ook nog ondertusschen op het water. In het eerst zijn wij met eenen boot in een vierde uur van Quebec naar Canada gevaren, van daar met den spoorweg op Montreal, Hamilton, Detroit, Premises, Michican en Sint Paul, van Sint Paul op Benton Carver met een boot. Maar ik kan u gerust schrijven dat wij zulke schoone steden gevonden hebben als in Europa en wij hebben nog niet langer gereden dan 2 uren, dan hadden wij al weer eene station. Op de spoorwegen en ook in de stoomboten wordt in Amerika met hout gestookt en zij gaan nog al zoo snel, als in Europa met kolen.”

Jammer dat vele arme menschen van de Nieuwstadt niet hier zijn.

Na over de aankoop van land gesproken te hebben, vervolgt Joseph Schepers: „Wij hebben echter al zes stuks vee gekocht, twee koeijen met twee kalveren voor 43 dollars en twee werkossen voor 68 dollars maar gij kunt u niet voorstellen hoe sterk en slim de ossen in Amerika zijn, want, als zij aan het breken zijn, dan ploegen zij stukken hout daarmede uit, zoo dik als een kagchel, wij hebben al met vier ossen, op twee dagen, eenen akker gebroken, maar ik zie toch in dat men in Amerika goed moet werken, toch eet ik ook zoo veel vleesch als de geheele markt (Al de bewoners van de markt te Nieuwstadt). Nu geliefde broeder, zijt maar gerust, wij zijn al goed gewend. Wij hoopen dat gij, toekomstig jaar, ook bij ons zult zijn en ook R.M. (wij hebben geen landverhuizer uit Nieuwstadt met die initialen kunnen vinden, T.) want die kan hier alle dagen een vijf-frankenstuk verdienen benevens goede kost, maar ik kan u toch gerust schrijven, dat het jammer is, dat vele arme menschen vande Nieuwstadt niet hier zijn, en bijzonderlijk de knechts, die uit werken moeten gaan, want zij verdienen hier nog meer op drie maanden, als bij u op het jaar, daar zijn er twee met ons gekomen, die wonen in Sint Paul en verdienen ieder 70 dollars op de vijf maanden. Die van Obbicht en Guttecoven zijn van Antwerpen op New York gevaren. Dus degenen die komen kunnen ook van Antwerpen op New York varen, want die vaart is zeer goed en wij hebben ook gaar niet over Strauss (ook een agent, maar dan uit Antwerpen, T.) behoeven te klagen want wij kregen levensmiddelen in overvloed, wij waren met zeven huishoudingen en wij hadden toch alle weken een halven zak meel en een halven zak erwten, 1/2 zak boonen en alle 2 dagen eenen goeden halven zak aardappelen en ook alle dagen 23 pond vleesch en dat kookten wij op eenen keer en het brood dat wij kregen was te veel, maar eenige konden het niet eten omdat het te flauw was. Dus als wij de volgende keer schrijven, dan zullen wij hun alles schrijven, wat zij mede moeten brengen. Nu broeder, toen wij hier kwamen, hadden wij al drie dagen achtereen mis en des Zondags hoogmis en lof.”

Over de volgende brieven van Joseph Schepers hebben wij niets meer kunnen vinden, maar later wordt datgene „wat die van Nieuwstadt geschreven hebben” bevestigd door landverhuizer P. J. van Mulken, die - waarschijnlijk samen met hen - vanuit Holtum naar Noord-Amerika was vertrokken.

Tegenstanders

De laatste mededeling van Joseph Schepers uit de hierboven geciteerde

brief (over de H. Mis) is belangrijk. Ook in brieven van andere landverhuizers uit deze streken wordt steeds weer de nadruk gelegd op het feit, dat men zich in Nieuwstadt en omgeving geen zorgen behoeft te maken over onkerkelijkheid in Noord-Amerika.

In deze streken was namelijk niet iedereen enthousiast over de landverhuizing, die in die jaren plaatsvond. Een zeer fel tegenstander was onder andere pastoor Foragien uit Buchten. Pastoor Foragien liet dat ook duidelijk blijken in zijn preken, waarvan de inhoud zeker ook tot in Nieuwstadt zal zijn doorgedrongen. Eind 1862 schreef die pastoor een brief aan de bisschop van St. Paul in Minnesota, waarheen, zoals we schreven, de meeste landverhuizers uit deze streek waren gemitreerd. In april 1863 kreeg hij antwoord. Daarin staat o.a. te lezen dat er in de streek, waar de meeste Hollanders zich gevestigd hadden, nauwelijks scholen en priesters aanwezig zijn. „En dat om fortuin te maken niemand naar Amerika moet komen. De Amerikanen zelf zijn slimmer, berekender en wijzer dan zoo een landverhuizer met zijn hoovaardige eigenwijsheid en onbehelpzaamheid; de Amerikanen werken hard, leven spaarzaam tehuis en onderwerpen zich aan ieder werk. Niet zoo de landverhuizer; deze werkt weinig, gans slecht, vreet en zuipt, speelt, verliest al crediet en knaagt veracht aan den bedelzak. De hoop van in korte jaren de gelukkige persoon van een groot fortuin te worden is groote dwaasheid. Die zoo ontmoedigend naar huis schreeven hebben waarheid getrouwer geschreeven, dan degenen die gouden bergen beloofde. De schrijver van eenen zulken brief is een eerlooze mensch en heeft zelf iets geschreeven dat hij zich verbergen moest om niet afgepreugelt te worden van diegene, welke hij hier na toe gelokt heeft. Houdt tegen zoo veel gij kunt, dat arme menschen niet verhuizen uit hun land; zij worden hier nog armer en hetgeen nog droeviger is nog zedelozer. Zuipen, spelen, dansen, zich slaan en alles critiseren is helaas hetgeen de zogenaamde Hollanders het best kunnen, als zij niet uiterlijk van hun geloof afvallen. Maar niemand wordt ook zoo bedrogen gelijk Uwe menschen, omdat zij zo onbehelpzaam zijn en daarenboven geenen raad aannemen. In de tegenwoordige oorlogende omstandigheden is het een ongeluk, een groot, als landverhuizers, vooral uit Uwe omstreken hier aankomen. Zij vermeerderen het getal der noodlijdenden en malcontenten”. Zo schreef de vicaris-generaal namens de bisschop van Sint Paul.

Grote opschudding

Men kan zich voorstellen dat deze brief voor grote opschudding zorgde bij de mensen uit deze streken en het voorlezen van dit bisschoppelijk schrijven vanaf de preekstoel in Buchten deed de ruzie tussen pastoor Foragien en burgemeester Savelkoul nog groter worden. Er werden zelfs protestbetogingen tegen de pastoor gehouden, die er van werd beschuldigd de brief zelf te hebben geschreven. Wat de verdere gevolgen daarvan zijn geweest is ons niet bekend maar vast staat wel dat er, voor zover we hebben kunnen nagaan, na 1863 niet veel inwoners van Born meer naar Amerika zijn verhuisd. In Nieuwstadt maakte dat kennelijk minder indruk want daar vertrokken in 1864 en 1866 nog minstens zeven gezinnen naar Amerika.

En wat die bisschoppelijke brief betreft: die lijkt in zijn situatieschets tamelijk overdreven. Ook al moet men er rekening mee houden dat er zich onder de landverhuizers nogal wat ruige avonturiers bevonden, die nauwelijks nog iets te verliezen hadden. Aan te nemen valt echter, dat vele Nieuwstadse landverhuizers, door hard te werken in staat zijn gebleken om in Noord-Amerika een nieuw bestaan op te bouwen voor hen zelf en voor hun kinderen. Wat er van hen terecht is gekomen is voorlopig nog in het duister gehuld. Maar er moeten in dat grote Noord-Amerika momenteel minstens enkele duizenden mensen rondlopen, al of niet met verbasterde namen, wier grootvader en groot-

moeder, of zelfs wier over-over-grootvader en over-over-grootmoeder in Nieuwstadt geboren zijn.

Dat is het enige wat wij met zekerheid kunnen zeggen over die opzienbarende landverhuizing in de jaren 1860-1866; die korte maar beslist ook merkwaardige en toch ook nog altijd wat mysterieuze periode uit de geschiedenis van Nieuwstadt en omstreken.

In het Rijksarchief in Limburg te Maastricht komt een getypte lijst voor van de namen van ruim 1700 Limburgse mannen, vrouwen en kinderen, die in het derde kwart van de 19e eeuw naar Noord-Amerika zijn verhuisd. Daarvan waren er 80 (15 mannen, 14 vrouwen en 51 kinderen) afkomstig uit de gemeente Nieuwstadt. Zeer waarschijnlijk echter ontbreken op deze lijst enkele namen, die wij, zoals verderop in dit artikel aangegeven, uit de Nieuwstadtse archieven hebben opgedoken.

Op de lijst van het Rijksarchief komen de volgende namen voor:

In 1860 vertrokken Jan Meuleners, zijn vrouw Maria Roufs en hun 5 kinderen naar Minnesota. Van Jan Meuleners, een 41-jarige landbouwer, staat vermeld dat hij welgesteld was en dat is een grote uitzondering. De meeste landverhuizers immers waren minvermogend.

In 1861 vertrokken Cornelis Meuleners, een 30-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Schepers en hun 2 kinderen; Willem Jorissen, een 39-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Meuleners en hun 7 kinderen; Bartholomeus Muyres, een 46-jarige landbouwer, met zijn vrouw Anna Stelten en hun 7 kinderen; en de 23-jarige ongehuwde dienstknecht Renier Fijen. In 1862 werden zij gevolgd door: Theodoor Roufs, een 60-jarige landbouwer, met zijn vrouw Lisa Houben en hun 2 kinderen; Leo Stelten, een 54-jarige winkelier, met zijn vrouw Maria Roufs en hun 3 kinderen; Johan Peter Streukens, een 50-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Stelten en hun 3 kinderen; Hendrik Moonen, een 74-jarige landbouwer, met zijn vrouw Gertruda Houben en hun 3 kinderen; Godfried Schepers, een 61-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Severen en hun 4 kinderen; Peter Jos Meuleners, een 46-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Hennen en hun 4 kinderen.

In 1863 vertrokken: Herman (of Godfried) Roufs, een 61-jarige landbouwer, met zijn vrouw Christina Meuwissen en hun 5 kinderen; en Jos (of Theodoor) Moonen, een 62-jarige landbouwer, met zijn vrouw Anna Peskens en hun 2 kinderen.

In 1864 volgen: Hendrik Schepers, een 40-jarige landbouwer, met zijn vrouw Maria Widdershoven en hun 2 kinderen; en Martin Heldt, een 55-jarige paardenviller, met zijn vrouw Sophia Kerens en hun 2 kinderen.

Uit advertenties in het in bijgaand artikel genoemde weekblad „Mercurius” zijn we nog enkele interessante bijzonderheden te weten gekomen. Zo werd door Joseph Peter Streukens bij de openbare verkoop van zijn bezittingen o.a. ook „eenen goeden piano” aangeboden, hetgeen voor die dagen toch wel iets bijzonders moet zijn geweest.

Leon Stelten verkocht zijn woonhuis aan de Millenderstraat en Hendrik Schepers zijn huis aan de Havterstraat.

Zoals wij reeds schreven staan op genoemde lijst in het Rijksarchief waarschijnlijk niet de namen van alle Nieuwstadtse landverhuizers genoemd.

Koster Widdershoven vond in het kerkelijk archief nog de volgende namen en jaartallen:

In 1862 zou ook naar Amerika zijn verhuisd, Godfried Hacken met zijn vrouw Anna Delport en hun 4 kinderen, alsmede een zekere Maria Dols, die getrouwd was met ene Luis uit Obbicht. Ook Herman Moonen zou in datzelfde jaar met zijn vrouw Maria Janssen en hun 2 kinderen de overtocht hebben gewaagd.

In het Rijksarchief ontbreekt ook de naam van landverhuizer Theo Keerens, die in 1864 samen met zijn vrouw Maria Korsten (van oorsprong een Broeksittardse) naar Minnesota zou zijn vertrokken. Volgens het parochie-archief verhuisden in 1866 naar Amerika: Leo Jongen en zijn vrouw Maria Muyres met hun dochter; Gerard Broekhoven uit Millen met zijn vrouw Christina Vinken uit Nieuwstadt; Peter Meuleners en zijn vrouw Maria Bovendeerd en Gerard Dols met zijn vrouw Maria Broekhoven en hun 6 kinderen.

Ook na de korte landverhuizers-periode 1860-1866 zijn nog Nieuwstadtse naar Noord-Amerika vertrokken. Het parochie-archief vermeldt de namen van: Johan Smeets met zijn vrouw Gertruda Wielders en dochter Elisabeth (in 1879) en verder van drie families (Herman Wurms en Maria Muyres, Hubert Simons en Maria Ploum met hun drie kinderen en Joh. Ernst en zijn vrouw Catharina Delissen met hun zoon) waarvan het jaar van vertrek niet bekend is.

In 1887 vertrok het echtpaar Frans Muyres-Maria Stelten met hun drie jonge kinderen naar Noord-Amerika. Zij keerden in de dertiger jaren terug naar Nieuwstadt en zijn ook in Nieuwstadt (rond 1935) begraven.

Tot slot vermeldt het parochie-archief nog het gezin Hendrik van de Bergh en Maria Jessen, die in 1909 met hun 4 kinderen naar St. Gregory in Zuid-Dakota verhuisden. Bekend is verder nog dat ene Christiaan Dominicus Roufs, een in 1879 geboren zoon of kleinzoon van ófwel Theodoor Roufs, ófwel Godfried Roufs, die in resp. 1862 en 1863 vanuit Nieuwstadt naar Noord-Amerika verhuisden, in 1911 in Corula Nebraska getrouwd is met een zekere Catharina Eckholt.

Geraadpleegde bronnen:

1. Dr. G. C. P. Linssen Economisch en Sociaal-historisch Jaarboek 35e deel (1972) „Limburgers naar Noord Amerika” pag. 209-225.
2. Mercurius, weekblad en advertentieblad voor Sittard en Omstreken.
3. Parochiearchief Buchten.
4. Parochiearchief en gemeentearchief Nieuwstadt.